

GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

Sayın Milletvekilim,

2009 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'nun ele alınacağı görüşmelerde, Sosyal Bütçeyi İzliyoruz Platformu olarak, Cumhuriyet'in temel niteliklerinden biri olarak Anayasa'mızın 2. Maddesinde belirtilen "sosyal devlet" ilkesine dayanarak, **sizlerden ülkemizdeki gelir adaletsizliği ve yoksulluğun eşit vatandaşlık temelinde çözümlenmesine yönelik doğru sosyal politikaları desteklemenizi ve bu alana daha fazla kaynak ayırmanızı talep ediyoruz.**

Türkiye'nin gelir adaletsizliği ve yoksulluk açısından güncel durumunu kısaca tahlil etmek gerekirse:

- Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda tespit edildiği gibi **Türkiye'de 2005 yılında en zengin yüzde 20'lik grubun yıllık kullanılabilir gelirden aldığı pay, en yoksul yüzde 20'lik grubun aldığı payın 7,28 katıdır.** Halbuki aynı oran AB-25 ortalamasında 4,6'dır.¹
- Her ne kadar TÜİK verilerinde gelir dağılımı eşitsizlik ölçülerinden Gini katsayısında küçük bir olumlu değişiklik olduğuna vurgu yapılırsa da², diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak incelendiğinde Türkiye'de gelir dağılımında iyileşmeden bahsetmek güçleşmektedir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) yeni yayınlanan raporunda Gini katsayısına göre yapılan ülke sıralamasında **Türkiye, Meksika'dan sonra en kötü gelir dağılımına sahip ülke konumundadır.**³

Bu bağlamda ülkemizin sosyal yardım politikalarını mercek altına almak gerekirse, **sosyal yardım politikalarının iyileştirici etkisinin AB ülkelerine kıyasla Türkiye'de çok yetersiz kaldığı görülmektedir** (bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Sosyal Yardım Politikalarının (sosyal güvenlik ödemeleri bu kapsamda değildir) Yoksulluk Riski Altındaki Nüfus Yüzdesinde Yarattığı Etki⁴

Yüzde %	Sosyal Transferlerden Önce Yoksulluk Riskindeki Nüfus Yüzdesi	Sosyal Transferlerden Sonra Yoksulluk Riskindeki Nüfus Yüzdesi
AB-25	25	16
Türkiye	30	25
Polonya	31	17
İrlanda	31	21
Avusturya	24	13

Kaynak: Eurostat

Görüldüğü gibi, Türkiye'de sosyal yardımlar ancak nüfusun yüzde 5'ini yoksulluk riskinden kurtarıyor, aynı oran Polonya yüzde 14 olmaktadır.

¹ Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), 26215 nolu TBMM Kararı, 2006, md. 251.

² 2005 Gelir Dağılımı Sonuçları Haber Bülteni, TÜİK, 2006.

³ Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries, OECD, 2008, s. 51.

⁴ Income Poverty and Social Exclusion in the EU25, Eurostat, 2005, s. 3, tablo 5.

I. Sosyal Yardımlardan Yararlanan Vatandaşların Kapsamı Genişletilmeli

Ülkemizde sosyal yardımların etkinlik sorununa çözüm olarak Orta Vadeli Program'da “transferlerin yoksul kesime ulaşmasının sağlanması” öngörülmektedir.⁵ Benzer bir vizyonla 2008 Yılı Programı da “muhtaç ve çalışamayacak yoksullar tespit edilerek, bu kesime yönelik düzenli sosyal yardım politikaları geliştirilmesini” sosyal yardım politikalarının merkezine almıştır.⁶ Halbuki AB üye ülkelerinin sosyal yardım politikaları ile kıyaslandığında **ülkemizde sosyal yardım politikalarının etkinlik sorununun** sosyal yardımların gerçekte yoksul olmayan vatandaşlara gitmesi değil, **bu politikalarının kapsadığı vatandaş sayısının sınırlı olmasından kaynaklanmakta olduğu görülecektir.**

Türkiye’de bütüncül ve etkin bir sosyal yardım politikası için siz milletvekillerimizden, doğru yoksulluk tespiti yapmayı taahhüt eden projelere değil, daha çok sayıda vatandaşımıza ulaşacak sosyal yardım politikalarına kaynak aktarımına destek çıkmanızı talep ediyoruz.

a. Çalışan Yoksullar Sosyal Yardım Politikası Kapsamına Alınmalı

Sayın Milletvekilim,

Yoksulların istihdama katılmaları ile birlikte yoksulluktan kurtulacaklarına dair inancın çalışan yoksulluğu gerçeğini göz ardı etmektedir. Çalışan yoksulluğu oranları incelendiğinde (bkz. Tablo 2), Türkiye’de çalışan yoksulluğunun AB-25’in 3 katı olduğu görülecektir.

Tablo 2. İşteki Duruma Göre Yoksulluk Oranı, 2003

Nüfus,yüzde (%)	Çalışan			Kendi Hesabına Çalışan		
	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek
AB-15	8	8	7	17	17	18
AB-25	8	8	8	17	17	18
Türkiye	23	26	21	27	32	24
İspanya	10	8	10	20*	20*	21*
Yunanistan	14	12	15	25*	26*	25*
Bulgaristan	7	8	6	4	3	5
Romanya	14	13	15	24	26	23

*2001 rakamları

Kaynak: Eurostat

Dolayısıyla, **sosyal yardım politikalarının yalnızca çalışamayacak durumda olan yoksulları hedeflemesi sosyal transferlerin etkinliğini ciddi anlamda azaltmaktadır.** Özellikle 3294 sayılı yasanın sosyal güvenlik kapsamında olan vatandaşlarımızı kapsam dışında tutması, çalışmasına rağmen yoksul olan vatandaşlarımızı mağdur etmektedir.⁷

Tablo 2’de gösterildiği gibi istihdamın kendi başına vatandaşlarımızı yoksulluktan kurtarmadığı göz önünde bulundurularak, **istihdam politikalarından bağımsız olarak yapılandırılan sosyal yardımlara kaynak aktarılmasına desteğinizin sürmesini talep ediyoruz.**

⁵ Orta Vadeli Program 2009-2011.

⁶ 2008 Yılı Programı, “C-Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele” başlığı altında Tedbir 1.3.

⁷ Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, no. 3294, md. 2.

b. Çocuk Yoksulluğu ile Mücadele Amacıyla Özel Sosyal Yardım Politikaları Geliştirilmeli

Sayın Milletvekilim,

Tablo 3'te de görüleceği gibi ülkemizde çocuk yoksulluğu verileri yaklaşık olarak AB-25 ortalamasının 2 katına denk gelmektedir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) yeni yayınlanan raporunda da **Türkiye çocuk yoksulluğu en hızlı artan ülkeler arasında sayılmıştır ve bu alanın gösterildiğinden daha fazla politika ilgisi hak ettiğinin altı çizilmiştir.**⁸

Tablo 3.⁹ 16 Yaş Altındaki Nüfusun Yoksulluk Riski Altındaki Oranı, 2003 (Sosyal Transferlerden Sonra)

<i>Nüfus,yüzde (%)</i>	<i>Toplam</i>
AB-15	19
AB-25	19
Türkiye	34
İspanya	19
Yunanistan	21
Bulgaristan	18
Romanya	22

Kaynak: Eurostat

Bu bağlamda, Dünya Bankası tarafından başlatılan ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü tarafından sahiplenilerek sürdürülen Sosyal Riski Azaltma Projesi dahilindeki Şartlı Nakit Transferi uygulamalarının çocuk yoksulluğuna (hem de okullaşma oranının artmasına) olumlu katkılar yaptığı görüşünderiz. Fakat çocuk yoksulluğu oranının bu denli ciddi boyutlarda olması çocuk yoksulluğu ile mücadele için ivedilikle yeni politikalar oluşturulması gerektirmektedir. **Siz milletvekillerimizden 2009 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'nun ele alınacağı görüşmelerde özellikle çocuk yoksulluğuyla mücadeleye yönelik politikalara kaynak aktarılmasını desteklemenizi talep ediyoruz.**

c. Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Politikalarına Kaynak Ayrılmalı

Sayın Milletvekilim,

Dikkatinizi çekmek istediğimiz bir diğer sorun alanı ise ülkemizde yaşlılara yönelik sosyal yardım ve hizmetlerin yetersizliğidir. 2008 Yılı Programı tarafından ülkemizde yaşlı nüfusun artışının altı çizilmiş olmasına ve Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda yaşlıların korunmasız gruplar arasında sayılmasına rağmen, **yaşlı bakım hizmetleri alanında ciddi bir politika eksikliği göze çarpmaktadır.** Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda vurgulandığı gibi "2005 yılı itibarıyla sosyal güvenlik koruması altındaki yaşlı nüfus toplam yaşlı nüfusunun yaklaşık yüzde 40'ı kadardır"¹⁰. Bu bağlamda, platform olarak 2022 sayılı kanun ile birlikte 65 yaşın üzerindeki yaşlı vatandaşlarımıza yönelik oluşturulan uzun süredir sürdürülen sosyal yardım politikasını çok olumlu bulmaktayız. Siz milletvekillerimizden bu alana kaynak ayrılmasının devamını talep ediyoruz.

⁸ Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries, OECD, 2008, ss. 137-138.

⁹ At-risk-of-poverty rate after social transfers by age group, Eurostat, 2003.

¹⁰ Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı, 2007, s. 67.

Fakat ülkemizde kayıt dışı istihdamın yüzde 46.7 olduğu¹¹ ve vatandaşlarımızın 65 yaşına kadar istihdam piyasasında yer almalarının güçlükleri gözönünde bulundurulduğunda 2022 sayılı kanunun getirdiği sosyal yardım politikasının da kısıtları ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sosyal güvenlik politikalarından ayrı olarak, örneğin gelir tespitinden bağımsız bir sosyal emeklilik uygulaması ile başlayarak, **yaşlılara yönelik bütüncül bir sosyal yardım ve sosyal hizmet politikası geliştirilmesinin ve bu alana kaynak aktarılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.**

II. Sosyal Yardım Alanındaki Kurumsal Parçalanmışlık Giderilmeli ve Sosyal Yardım Politikaları Bütüncül bir Yapıya Kavuşturulmalı

Sosyal yardımlar alanının kendi içindeki kurumsal parçalanmışlık ve çok başlılık da sürmektedir. Sosyal devlet ilkesinin hayata geçirilmesi ise ancak tüm vatandaşların sosyal güvenlik, sosyal hizmet ve sosyal yardım politikaları ile bütüncül bir şekilde kapsanması ile mümkün olacaktır. 60. Hükümet Programı Eylem Planı'nda kamuoyu ile paylaşılan sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin merkezi bir organizasyonla bütüncül bir yapıya kavuşturulmasına¹² dair henüz bir çalışma yapılmamasını üzüntüyle karşılamaktayız. Bu yönde atılacak adımlara paralel olarak sosyal yardımların kamuoyunda bilinirliğinin ve bu yardımlara hak kazanma süreçlerinin basitleştirilmesine yönelik çalışmalara kaynak ayrılmasını talep etmekteyiz.

Özel İhtisas Komisyonu raporu tarafından da altı çizildiği gibi, **“sosyal yardımların bir hak olarak tanımlanmamış olması siyasi etkilere ve keyfiliğe yol açmaktadır”**.¹³ Siz milletvekillerimizden sosyal yardımların hiç bir ayırım gözetilmeksizin yasa kapsamındaki tüm vatandaşların hakkı olarak devlet tarafından sağlanması ve sürdürülmesi için gerekli denetimi yapmanızı talep ediyoruz.

Sayın Milletvekilim,

Yukarıda sunduğumuz saptamalar ve önerilerden hareketle sizden, 2009 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu görüşmelerinde ülkemizde ciddi boyutlarda olan yoksulluk ve gelir adaletsizliğiyle mücadeleye yönelik doğru sosyal yardım politikalarına yeterli kaynağın ayrılmasının takipçisi olmanızı talep ediyoruz.

Sosyal Bütçeyi İzliyoruz Platformu

“SOSYAL BÜTÇEYİ İZLİYORUZ” PLATFORMU'nu devlet bütçesinde sosyal politika boyutunu izlemek isteyen bir grup bağımsız savunu ve araştırma kuruluşu bir araya gelerek oluşturduk. Ortak amacımız, Anayasamıza göre devletin temel bir niteliği olan “sosyal devlet” için kamu kaynaklarından ayrılan payı izlemek, bu alandaki politikaların nasıl hayata geçirildiğini gözleyip değerlendirmek ve kamuoyu ile paylaşmaktır.

“SOSYAL BÜTÇEYİ İZLİYORUZ” PLATFORMU şu kuruluşlardan oluşuyor: Eğitim Reformu Girişimi (ERG), Engelliler.Biz Platformu, Gündem Çocuk Derneği, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇoÇa), İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi, İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Eğitim ve Araştırma Birimi, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KA-DER), Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu (SPF), Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV), Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV).

¹¹ Hanehalkı İşgücü Araştırması 2008 Temmuz Dönemi Sonuçları, TÜİK, 2008.

¹² T.C. 60. Hükümet Programı Eylem Planı, 2008, SYG-23 kodlu faaliyet.

¹³ Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı, 2007, s. 47.